

D. D.
DISSERTATIO MEDICA
ODORES
MEDICAMENTORUM

EXHIBENS,
QUAM,
SUFFRAGANTE AMPLISS. ATQUE EXPERIENTISS.
FACULTATE MEDICA,
IN REGIO AD SALAM LYCEO,
PRÆSIDE
VIRO NOBILISSIMO atque CELEBERRIMO
D: NO DOCT. CAROLO
LINNÆO,

S:æ R:æ M:tis ARCHIATRO,
Med. & Botan. PROFESSORE Reg. & Ord.
Acad. Imper. Monsp. Berol. Tolos. Stockholm. &
Upsal. SOCIO,

PUBLICÆ CENSURÆ MODESTE SUBMITTIT
ANDREAS WÄHLIN MAG. FIL.

O-Gothus.

IN AUDIT. CAROL. MAJORI. D. 30 JUNII
ANNI MDCCLII.
H. A. M. S.

STOCKHOLMIÆ,
Typis LAURENTII SALVII.

VIRO
MAXIME REVERENDO atque AMPLISSIMO,
DN. JONÆ WÄHLIN,
S. S. THEOL. DOCTORI CONSUMATISSIMO,
AD REG. ACAD. LONDINENS. PROFESSORI LONGE
CELEBERRIMO,

UTRUSQUE CONSISTORII ADSESSORI GRAVISSIMO,
ECCLESJARUM, QUÆ WALLKÄRRA & STÄNGBY AUDIUNT,
PASTORI & PRÆPOSITO VIGILANTISSIMO,

PATRUO INDULGENTISSIMO.

Os o! Jessæi Divum, quo sospite, Tempa
Nunquam facundæ necia vocis erunt,
TU mihi languentes subducis in otia Musas,
Unica collapsæ, MAGNA COLUMNA, Domus.
Desine tantarum præconia poscere laudum:
Sufficiant aliis carmina, nulla TIBI.
Felices nimium, qui tantam carmina debent,
Cum par officio est ipse Poëta suo;
Plus TIBI debetur, quam quod persolvimus ulli,
Nec satis est ullum, quod referamus, opus.
Nunc trahimur: nimium ~~puer~~ esse Poëtam,
Posterior meritis est mea Musa TUIS.
Vive igitur victrix, maneat TUA fama perennis,
Pectora qui largo docta favore juvas!

MAXIME REVERENDI ATQUE CELEBERRIMI
MOMINIS TUI,

Clientis humillimus
ANDREAS WÄHLIN.

HANDELSMANNEN och KRYDDKRÄMAREN
I STOCKHOLM

VALÅREBORNE och HÖGVALAKTAD

HERR NILS FALK,

MIN GUNSTIGE GYNNARE.

När på min horisont de svarta molnen sväfva,
Och olycks dimbor städs omkring mig stiga opp;
När för en ifrig storm mitt fartygs takel bäfva,
Och ett bedröfligt skår fyns bryta af des löpp,
Så vill dock solen ned en liten stråle skjuta,
Och göra at jag lugn ett ögnablick kan njuta.

Dock uti samma stund jag ser mig än tillbaka,
Och vördar Deras Gunst, som varit mig til skygd.
HERR HANDELSMAN just I, med Eder VÅRDA MAKÅ
Ha'n alltid til mitt väl vißt prof af sådan dygd:
Ehr godhet därför nu jag vördsam håår bör nämna,
Och Ehr ett vårdigt lof i alla tider lämna.

Tag gunstigt desse blad, som pant uppå et sinne,
Det uti alla mål för tacksam kallas bör.
Var viß at Ehr förtjenst åå mera i mitt minne
Skal lefva, åå Ehrå Namn på dessa papper gör.
Njut med Ehr Vårdnad frågd och fällhet utan ånda,
Och samlen åå det godt, som Himlen kan Ehr sända!

VALÅREBORNE och HÖGVALAKTÅDE
HERR HANDELSMANNENS

MIN GUNSTIGE GYNNÅRES

Ödmjuke tjenare
ANDREAS WÅHLIN.

FRU PASTORSKAN
VALÄREBORNA OCH DYGDÄDLA
FRU ANNA
ARENANDER,
MIN HÖGTÅRADA KÅRA MODER.

Mer än lycklig skattar jag mig, som får nyttja et önskadt tillfälle, at i allmänhet förklara min vördnad och kånbara finnes rörelse för min Högtårada kåra Moder., som vid min upfostran hafvit en öm omvårdnad, och städse vakat öfver min välfärd. Fåfångt är, at med min ringa talegofva bjuda til at afkildra den moderliga kärlek, och berömma den styrfel, som jag ifrån barndomen, och i synnerhet ifrån den tid jag måtte sakna en Huld Fader, rört vara makalös, och nu vid eftersinandet all min inbillning vida örvergår: dock lærer M. Kårafta Moder ej omildt uptaga, om jag, i betraktande af alt sådant, å min sida heligt förfäkrar, at ej mindre tonlig lydno, än vördnad och kärleksfullt hjerta stedsé hos mig finnes. Eviga Godhet bevara icke allenast Eder, Min Huldasta Moder, för alla vidriga handlinger, utan ock i ömnigt mått tilldele alt det, som menniskorna ifrigast efterstråfva; på det jag med Edart bistånd må få vistat på den ort, där jag i dygd och vishet hoppas få både styrka och mognad. Med odödlig vördnad, och önskan om beständig välgång framhårdar

MIN HÖGTÅRADA KÅRA MODERS

Lydigste son
ANDREAS WÄHLIN.



inter miras proprietates, quibus hominem & plera-
que animantia Creator optimus ornare voluit, fa-
cultas illa, quæ **OLFACTUS** nomine venit, ultimam
non tenet locum. Per hunc enim eam naturæ vim
percipiunt, quam nullo alioquin modo investigare
possent, & eodem desituti in discrimen non raro, tum
sanitatis, tum vitæ inciderent. Et actio quidem rerum odorifera-
rum in corpus humanum res fuit omni sane ævo, atque etiamnum
est, Medicis indagatu difficillima, utpote quæ proprio & inmedia-
te nervos adscit.

Præter animalium corpora, & e regno lapideo nonnulla, lon-
ge plurima vegetabilia sese offerunt, quorum folia, cortices, radices,
& imprimis flores odorem emittunt. Atque inter tot millia vix duo
odore ita conveniunt, ut nulla sentiatur differentia, & quot diversi
sunt odores, tot etiam odoriferorum in nervos effectus existunt.

Huc accedit quod modus nervorum agendi adhuc maxime ob-
scurus sit & in Physiologia admodum explicatu difficilis. Benigno
igitur, queso, excuses, Lector humanissime, si in re adeo obscura

rectum non semper tramitem tenuero, imprimis cum plus heic luminis requiratur, quam nostra subministrant tempora. Spero autem fore, ut, cum plures viam sollicitè quærunt, assidua tandem multorum opera possit inueniri. Interim in arduis voluisse sat est.

CAP. I.

§. I.

Volatilia corpora, quæ occulto quodam modo in corpus humanum agunt, tam subtilia & exigua sunt, ut nihil sciam, cui possint assimilari. Ambra aut moschus odorem suum tenuissimum per plures sæpe annos constanter exhalat, atque domum, ubi seruatur, implet, sine sensibili quadam ponderis diminutione. Actio volatilium in corpus humanum explicari non posset, nisi Deus olfactum nobis dedisset, qui inter maxima est sentiendi organa. Tunica Schneideriana, quæ per omnes sinus, quos formant in fronte ossa papyracea, sese extendit, adeo ampla est, ut si in planum reduceretur, totum facile caput contereret, in illis maxime animalibus, quæ fortiori & magis sensibili odoratu gaudent, ut Canes & alia. Ad hanc tunicam nervi olfactorii quasi immediate a cerebro tendunt, suntque maximi, qui in hac nudi quasi se effundunt, haud aliter ac nudum quoddam cerebrum, vel mollissima illius substantia medullaris heic expansa jaceret, ad subtilissima quævis in corpus humanum agentia observanda. Cum vero corpora volatilia subtiles suos vapores exhalent, qui perpetui instar fumi ex illis sursum adscendant, sapientissimus Creator odorandi organum proxime supra os collocavit, ut nihil, quod odorem habeat, cum cibus ingeratur, antequam narium sensationem & examen subiit. Nam omne olfactibile ore ingerendum nobis calidi instar cibi hybernali tempore calore vaporantis est considerandum, quem, cum ori applicatur, vaporem superne exhalare videmus, & omnis respiratio, quæ sit per
nares,

nares, saltem ubi edimus, auram supra os positam attrahit, ut nihil volatile in os ingeri possit, quod cum naso non communicetur. Si odoratu homo non gauderet, saepe in praesentissimum vitae periculum incideret per corpora, quae vires in eum suas exerunt, licet viam chylicationis non pertranscant, cujus indolis atque naturae sunt nidores & tetrae mephites tantum non omnes. Sed nunc volatilia illa corpuscula cum aere se intime misceant, per nares facile attrahuntur, inque sinu frontis statim sentiuntur, cum hac via aer ad pulmones procedat.

Diversus ille odor, qui non tantum in esculentis, verum etiam in medicamentis sese offert, ob subtilitatem difficillimus omnino est explicatu, qui etiam Medicis Mechanicis tantum laboris creavit, ut fateri saepius coacti fuerint. se eum nullo pacto posse exponere. Ea vero alimenta & medicamenta, quae sapore gaudent, Medici Mechanici recentiori aeo feliciter admodum explicarunt, ut non facile, quemadmodum antea falsas sibi hypotheses de virtutibus medicamentorum, quibus odor & sapor nullus est, obrudi patiantur. Quod ad Materiam medicam simpliciumque vires attinet, tanta ignorantia Veteres laborabant, ut summa imis saepe miscerent, corporibus odore atque sapore carentibus vim virtutesque heroicas adscribendo, contraria licet observemus, dum in primis de regnis animali & vegetabili loquimur. De lapidibus qui nobiliores seu Gemmae audiunt, nescio quid divini credula illa vetustas sibi non finxerit, eos in hominis corde, capite, reliquisque membris plurimum valere existimans. Sed haec opinionum commenta delevit dies; nec amplius plantarum Asperifoliarum virtutes cordiales, in Medicorum veterum scriptis millies exclamatae, valent, sed effoetae cum tineis certant in Pharmacopaeorum pyxidibus.

Medicamentorum viribus Mechanicorum industria, idque beneficio saporis, egregie demonstratis, invenerunt Medici

sape inter duo, ejusdem licet saporis, multum tamen quoad effectum observari discriminis. Quod sine dubio ex eo derivandum, quod pleraque ejusdem odoris similiter sapiant; at non omnia, quæ eundem habent saporem, ipso odore conveniunt. Quare odor est præcipuum illud, quod tantam in medicamentis ejusdem generis differentiam facit, & cujus consideratione Materia Medica multum lucis affunditur.

Si vera, certa & indubitata de *Nervorum* in corpore humano functionibus nobis esset theoria, multo facilior foret odorum scientia. At certo non dum novimus an horum actio fiat per liquidum quoddam subtile nerveum, quod unico momento a suo principio ad extremitates illorum vehitur, vel an motus quidam tremulus in illis sit, ut nonnulli existimant, vel an irritabilitas ut unica & sufficiens causa sit agnoscenda, ut nihil jam dicam de recentiorum vi electrica sententia. Quæ cum ita sint, nihil jam superest, quam ut a posteriori experiamur, qualem effectum in corpus humanum odor habeat.

Certum & observationibus est comprobatum, quod *sapida* (qua talia) non agant in nervos, & si vel maxime acidum vel amarum, pingue aut viscosum, aquosum vel falsum comedimus, nulla observatur mutatio in illis, quæ a nervorum actione præcipue dependet.

Utrum nervi contrahendo agunt, est res satis ardua, & in hunc usque diem a Physiologicis non sufficienter demonstrata; ex phænomenis tamen aliquo modo concludi posse videtur, languidum autem nervum longiorem fieri ex opposito sequitur. Abscissum enim elongari Anatomici observarunt. Illa corporis pars, quæ paralyti afficitur, flaccescit & prolongatur. Scrotum pueri sani & vegeti contrahitur, infantis vero adversa valetudine laborantis lassique viri relaxatur. Spirituosa & volatilia contractionem efficiunt. Genitale membrum

turgescit a fragrantibus, aphrodisiacis, & mente determinata ad libidinem. Huic quoque argumento robur addunt, quæ in morbis spasticis observantur, inprimis vero ex ansæ, quas nervi pathetici in vasis circa eorum extremitates efficiunt, unde sanguis in animi commotione versus superiora ad faciem reliquasque partes pellitur, eo ipso quod ansæ compressæ sanguinem per vasa sua ordinaria non transmittat (*). Ut vero omnia a nervorum vigore intumescunt, ita ab eorum inertia flaccescunt atque debilitantur. Sic Juventus Senectuti opponitur ex diversa nervorum functione.

Non magis Odorata in Fibras, quam Sapida in Nervos, agunt. Verum quidem est nervos in fibras non omni vi carere, sed quod efficit Medicus medicamentis suis in nervos, si solida atque fibrosa consideraverim, diu non persistit, sed cum ipsa nervorum intermissione cessat, & in pristinum, si non deteriore, statum redit; Sic amara corroborant fibras musculares, ut in Cachexia: Spirituosa eundem quidem effectum instanti producere valent ac amara diu usitata, at quod cito fit, cito etiam perit; longe aliter se habent amara fibras corroborando: Nervorum enim alteratio in turgescencia, fibrarum autem in constrictione & relaxatione consistit. Et vix in tota rerum natura datur, cui hancce nervorum actionem magis comode

(*) *Illustriss.* HALLERUS in Comment. Boërhavii Vol. IV. p. 448. ita dicit: videntur nervi, qui insar laqueorum arterias circumplectuntur, in ira, & gaudio, alterius concussionibus incitare arteriosi sanguinis influxum; in timore, & lenius in merore, perpetua strictione easdem arterias coercere, ne sanguis ad partes effluere possit. Hos laqueos invenio in arteria carotide interna, temporali, meningeæ majori, vertebrali, subclavia, radice subclaviæ dextræ & Carotidis, trunco Aortæ, artetibus brachialibus, arteria Cœliaca, Mesenterica, arteriis quæ ex pelve procedunt, pares certe omnino assignato effectui. Pudor, timoris lenis genus, videtur stringere venam temporalem, ubi a nervi duri ramis ambiter, & sanguinem retinere. Mirifice certe consentit, quæ alibi dicitur, in erigendo pene nervorum operatio, qui sanguinem venosum retinent.

mode assimilare possum quam filamentis *Medusæ* Faun. Suec. 1286. Corpus illius orbiculatum, subconvexum, numerosa sub se continet fila, capillorum instar in aqua pendentia, ne minimum quidem infectum præterlabitur, quin illud persentiant: ubi illis aliquid adhæret, contrahuntur solum & crassiora fiunt, unde propius ad os ejus protrahitur. Si vero hoc animalculum diu fatigatur, omnia ejus fila languida & paralytica quasi ac mortua pendent. Pariter etiam videre videor nervos corporis humani a cerebro ad omnes corporis partes prodeuntes, ibi vero expansos aliis utcumque demum partibus infixos, haud aliter ac radii in tela aranearum.

Variis casibus ea deducimus, quæ huic rei illustrandæ aliquo modo inserviunt: Vir iste, qui magnam partem crania amiserat, dum cerebrum digitis comprimebatur, in somnum incidit, quasi collabescencia cerebri causa somni & debilitatis esset. Dum ille gravi quadam tussi affligeretur, cerebrum extra cranium expandi observabatur, ex quo cerebrum nervorum motu turgescere videtur. Cum vero Anatomici demonstrarent quemcumque nervum substantia cerebri meninge circumdata consistere, veritati consentaneam videretur turgescencia nervi actiones illius producere; cur autem olida intrent, ubi omnia alia excluduntur, altioris est indaginis & majoris subtilitatis, quam ut a nobis queat enodari, pure idcirco theoreticis illud ipsum discutiendum relinquimus. Hoc opus hic labor in præsentis negotio mihi erit, ut illum effectum, quem certi odores in corpore humano hebet, explicem.

§. II.

Spirituosa, quæ vim suam in nervos exerunt, peculiaris sunt indolis atque naturæ, & diversus ille effectus oritur ab his, prout dosis fuerit major vel minor. Si admirandam hancce examino vim in subjectis diversæ ætatis, Juventute nimirum & Senectute, paullo clariorem de hac ideam mihi forma-

mare videor. Comparationem itaque inter hasce aetates facere volo, & deinde inter illas & spirituosum. Ad quod praecipue pro auxilio utor *Francisci Baconis De Verulam Discriminae inter Juventutem & Senectutem:*

<i>Juveni</i>	-	-	<i>Seni</i>
Cutis levis, plana	-	-	Cutis arida, rugosa, praesertim ad frontem.
Corpus Succulentum	-	-	Corpus exsuccum.
Corpus erectum	-	-	Corpus curvum.
Artuum firmitas	-	-	Artuum tremor.
Vires robustae, agiles	-	-	Vires diminutae cum rigiditate.
Calor maximus	-	-	Frigiditas.
Genae floridae	-	-	Genae exolatae, pallidae.
Pulsus incitator	-	-	Pulsus tardior.
Sensus vivaces	-	-	Sensus hebetes.
Bolimos	-	-	Anorexia.
Libido	-	-	Venus tarda.
Lætitia	-	-	Mœror.
Humanitas	-	-	Invidia.
Misericordia	-	-	Obdurescentia.
Garrulitas	-	-	Obmutescencia.
Valde velle	-	-	Moderatio.
Levitas, mobilitas	-	-	Gravitas, constantia.
Liberalitas,	-	-	Avaritia.
Philanthropia in alios	-	-	Sibi sapere.
Confidentia & spes	-	-	Diffidentia & suspicio.
Facilitas	-	-	Morositas.
Sinceritas & animus apertus	-	-	Cautio & animus tectus.
Magna appetere	-	-	Necessaria Curare.
Præsentibus rebus favere	-	-	Antea acta potius habere.

En! metamorphosin humanam longe maximam, & quantum mutatus ab illo.

Si senem in Cauponam sequamur, & Bacchi Candidati cyathos varii generis vini impleant atque propinent, statim videbis eum, qui erat *Senex* rugosus, aridus, rigidus, curvus, tremulus, castus, exsuccus, sensu hebetus, pulsu tardiori, genis pallidis, corpore frigido, obmutescens, durus, invidus, moderatus, gravis, dolens, avarus, sibi sapiens, suspicax, morosus, cautus &c. brevi omnia hæc senectutis indicia deponere, & *Juventutis* florem induere, facie leviori & plana, robustus & agilis, firmioribus manibus, libidinosus, sensibus vivacibus, pulsu celeriori cum genis floridis & fortiori calore, garrulus, misericors, sincerus, liberalis, confidens &c. quæ omnia in *Juventute* observare licet. Habent itaque Spirituosa id præ ceteris peculiare, ut deperditas resarciant vires doloresque mitigent, & ut *Medea* senectutem in adolescentiam convertant. Si in Medicorum potestate esset spirituosorum effectum constantem reddere æque ac sapidorum, hominibus vitam duplo sapius longiorem darent; Sed hæc ut plurimum infelicem fortiantur exitum, quo magis enim nervi irritantur spirituosus, eo flaccidiores evadunt, unde evenit, ut, effectu cessante, omnia debiliora fiant, quod optime in sene nostro conspicitur, qui sequenti die deteriori, quam antea, est conditione. Interim tamen hoc exemplo confirmari videtur recentiorum de irritabilitate nervorum sententia.

Antequam vero ab hoc experimento discedimus, **SCHALAM ÆTATUM** breviter percurrere lubet, ut differentem earum indolem videamus.

- 1:0 *Embryoni* competit somnus fere perpetuus, mutitas.
- 2:0 *Infantiæ* lapsus, balbuties, calor summus, singultus ab ingestis, stultitia.
- 3:0 *Pueritiæ* cursus, lusus, inconstantia, garrulitas.
- 4:0 *Adolescentiæ* calor, liberalitas, lætitia, jocus, libido.
- 5: *Juventuti* tepor, humanitas, luxus, hilaritas, cantus.
- 6:0 *Virilitati* robur, ratiocinatio, tranquillitas.

7:0 *Senectuti* debilitas, rigiditas, tremor, tristitia, severitas.

Cum autem jam *primam dosin* ex spirituosus feni propinamus, senectuti quasi renuntiat & evadit fortis, robustus, judiciosus, tranquillus, sermocinus, ut *Vir* 6. *Alterum poculum* eum calidum reddit, humanum, sociabilem, hilarem & sonorum, qualis est *Juvenis* 5. *Tertio* adhuc calidior, lætior, liberalior, jocosior, & magis libidinosus fit, ut *Adolescens* 4. *Quarto* poculo exhausto, inconstans, ludens & garrulus, ut *Puer* 3. Post *quintum* vero calore intensissimo, stultitia, torpore, balbutie, lapsu, singultu afficitur ut *Infans* 2. *Sextum* dum evacuaverit, obmutescencia laborat & dormire incipit, ut *Embryo* 1. Et heic ipsi subsistendum, ne vita ipsum destituat. Atque sic denuo omnia ætatis stadia sui emensus. Hocce experimentum, licet maxime e trivio sit petatum, effectum tamen spirituosorum in nervos maxime illustrat. Calor itaque oritur a nervis, non a simplici frictione, nisi dicere quis vellet nervos, corroborando fibras, frictionem adaugere; sed hoc modo amara maximum excitarent calorem, quod tamen ab amaris non volatilibus haud semper efficitur. Hoc inde confirmatur, quod 1:0 ex potione aquæ calor non intenditur. 2:0 A spirituosus omnibus calor. 3:0 Venere sive gonorrhœa exhaustus, frigidus. 4:0 A motu quidem calor, sed motus a nervorum actione, nec motus in nervis. 5:0 Paralytici in latere affecto frigidiores. 6:0 Corrosiva quidem calefaciunt, sed exulcerando fibras. 7:0 Frigidus ab haustu spiritus vini & cerevisiæ calidior fit. 8:0 Cordialia omnia spirituosus sunt, & cor cessans in deliquiis excitatur spirituosus.

Lubet vero aliquanto accuratius spirituosorum effectus ratione diversitatis dosium scrutari; sit itaque Homo labore, hæmorrhagia, venere, fame vel senio exhaustus, & per consequens invalidus, frigidus, dolens &c. *poculo* I. fit refectio virium, *Poculo* II. motus cordis auctus, corpus calidius, anima tranquillior. III. refectio lassitudinis, amor & liberalitas. IV. pulsus citatior, facies rubra, lusus, garrulitas, V. pulsus febrilis, sensus

fus confusi, balbuties. *VI.* mania, furor. *VII.* convulsio, singultus, vomitus. *VIII.* lethargus. *IX.* apoplexia. Augetur circulatio sanguinis, calor, vires, secretiones; mitigatur animus, doloresque evanescent; oblivio accedit, iudicium confusum & tandem sopor. Atque sic unum idemque medicamentum, pro diversa sua dosi, diversos nobis sistit effectus, ut

1:0 halitus fragrans	-	-	-	<i>Alexiteria.</i>
2:0 secretiones incitatae	-	-	-	<i>Stimulantia.</i>
3:0 calor	-	-	-	<i>Calefacientia.</i>
4:0 nutritio	-	-	-	<i>Nutrientia.</i>
5:0 vires resectae	-	-	-	<i>Analeptica.</i>
6:0 hilaritas	-	-	-	<i>Exhilarantia.</i>
7:0 affectus sedati	-	-	-	<i>Paregorica.</i>
8:0 dolores corporis & animi sedati	-	-	-	<i>Anodyna.</i>
9:0 mens confusa, vertiginosa.	-	-	-	<i>Narcotica.</i>
10:0 stupiditas & somnus	-	-	-	<i>Hypnotica.</i>
11:0 convulsio cordii	-	-	-	<i>Singultuosa.</i>
12:0 convulsio ventriculi	-	-	-	<i>Emetica.</i>
13:0 convulsio intestinorum	-	-	-	<i>Purgantia.</i>

Dependent itaque hi effectus ab irritatione nervorum, quae a spirituosius producitur, non enim ex aqua & ejuscemodi inertibus liquoribus eveniunt; adeo ut calor, motus humorum, vires, nutritio, vigiliae, somnus, deliria, convulsiones &c. cum levitate, agilitate, laetitia, animi voluptate, libidine & sexentis aliis nervorum actioni debeant originem.

S. III.

Eximiam spirituosius istius in nervos vim imprimis percipimus, dum concentratum est. Si quis Syncope corripitur, ut altero quasi pede in cymba stet Charontis, & spiritus quidam volatilis ad nares applicatur, statim reviviscat. Qui animo & corpore ita debilitatus est, ut ne digitum quidem minimum, movere valeat, ex guttis nonnullis vini rhenani mirum in modum refici nullus non semet observavit. Alius, qui adver-

sa fortuna ita conflictatur, & sub onere paupertatis gemit, ut omnem emergendi spem amiserit, unde melancholia, dolore & desperatione ita vexatur, ut ne horula quidem a tristibus & anxii meditationibus liber fit, si guttas aliquas vini rhenani accipiat, vivacior fit, omnis dolor pristinaeque miseriae recordatio evanescit, contentus & latus canit, ludit, &, quamdiu in illo statu permanet, se felicissimum praedicabit, ac si Nephthen gustasset, quae nulla alia medicina, nulla moralis persuasio, nec ulla res humana efficere valet.

Maximum vero discrimen spirituosorum facit proportio dosium. Minuta enim dosis parum nervos stringere, larga autem nimis illos extendere, si non prorsus destruere videtur. Exiguus spirituosorum vapor naribus applicatus cor, dum munere suo fungi cessavit, iterum ad motum excitare valet; at vapor maxime concentratus e Dolio vini vel cella clausa, in qua vinum fermentat, robustissimum quemcunque extemplo perimit, & chorda nimis tensa rumpitur. Quae omnia, Nobiliss. D:nus PRÆSES vividis coloribus depinxit in *Calendario Suecico* pro anno 1747. Est corpus humanum cum suis nervis navi suis carbasis, velis, funibus bene instructae perquam similis; si navis diu rapidissimis ventis agitur, tandem funes flaccescunt, & mali tremuli fiunt, aequae ac homo ex diuturna vita, nimio labore multisque vigiliis fatigatus: vel ut in navi, ubi funes pluviis saepe macerati, elasticitatem suam perdunt, & quati incipiunt, usque dum de novo fuerint irrigati: ita etiam corpus hominis ex frequenti & larga spirituosorum potatione tremere incipit, usque dum denuo aliquot cyathis robur brevi duraturum receperit. Haec sola est differentia, quod funes, qui a vegetabilibus constant, aqua contrahuntur, nervi vero, ceu ex animalibus, relaxantur ab aquosis, & tantummodo a spirituosis intenduntur. Si vel fortissimus aquam tepidam copiose bibit, a nimia debilitatione tremere incipit. Item si iusto saepius nervos intendit labore, venere & poculis; at hic tre-

mor cessat ex una dosi potus spirituosus, usque dum in auram spiritus abiit. Ex hisce facile concludo plurimos senectutis morbos dependere non tantum a rigiditate fibrarum, verum etiam a minori irritabilitate nervorum.

CAP. II,

§. IV

Odororum infinitæ sunt varietates, ideoque difficillimum est eos ad certas reducere classes. Communiter distinguuntur in odorem *gratum* & *ingratum*. Quomodo *gratus* odoragat, ignoramus, nisi quod nervis immo etiam vitæ eum sentiamus esse amicum et desiderabilem. *Ingratus* autem audit, quem vita maxime averfatur. Dantur etiam alii quasi intermedii, qui nonnullis placent, aliis displicent.

Dispersi potissimum possunt odores in VI Classes sequentes.

I:o *Aromaticos*. II:o *Fragrantes*. III:o *Ambrosiacos*. IV:o *Alliaceos*. V:o *Hircinos*. VI:o *Tetros*. VII:o *Nauseosos*.

De quibus *Suaveolentes* odores sunt *Fragrantes* 1 & *Aromatici* 2. *Fædidi* Tetri 6, & *Nauseosi* 7. aliis *grati* aliis *ingrati* *Ambrosiaci* 3. & *Hircini* 5.

Exempli gratia.

AMBROSIACI *Ambra*, *Moschus*, *Zibethum*, *Abelmosch*, *Geranium moschatum*, *Malva moschata*, *Allium moschatum*, *Laryrus moschatus*, *Milium*, *Holeus*, *Kleinia*, *Asperula*.

FRAGRANTES sunt flores *Tiliæ*, *Lilii*, *Jasmini*, *Nyctanthis*, *Polygonis*, *Cheiranthi*, *Croci*.

AROMATICI folia *Lauri* omnium specierum, flor. *Dianthi*, sem. *Annios*.

ALLIACEI *Allium*, *Alliaria*, *Scordium*, *Tblaspi alliaceum*, *Petiueria*, *Assa fœtida*.

HIRCINI *Orobis, Vulvaria, Geranium robertianum, Hypericum hircinum.*

TETRI *Stachys, Cotula, Tagetes, Opium, Cannabis, Ebulus, Anagyris, Juglans, Aëlea, Solana, Doronicum, Hyoscyamus, Melianthus, Cassia, Buxus, Anethum, Coriandrum.*

NAUSEOSI *Veratrum, Helleborus, Convallaria, Dracontium, Asarum, Nicotiana, Colocynthis, flores Stapeliæ.*

Horum autem virtutem diversam odore observamus, dum in nudos nervos agunt, & per consequens dissimilem quoque in corpore, ubi in illud agunt, effectum. Hinc FRAGRANS stimulat nervos flaccidos. AROMATICUS intendit per nervos omnia vasa, & circulationem reddit promptiorem. TETTER sopit quasi nervos. NAUSEOSUS convellit, ut nervi quasi eundem excutere laborent. HIRCINUS excitat venem, & coincidit fere cum illo, qui in genitalibus lascivis reperitur. AMBROSIACUS vim solummodo cordis intendere videtur, quare Turcæ, qui hoc odore maxime delectantur, sunt longæviores; dum vero vis cordis fortior sit, & alia se offerunt obstacula, suffocat quasi hominem, unde quoque hysterica & plethorica nequaquam hunc ferre possunt. ALLIACEUS præcipue transpirationi inservit, & maxime salubris illis esse perhibetur, qui transpirationem habent fortissimam atque uberrimam, at contra quibus illa est tarda. Dixit præterea Sanctorius se expertum fuisse, nihil transpirationem magis promovere, quam succum Cyrenaicum vel Laser veterum, qui adeo in desuetudinem abiit, ut in cibis condiendis vix adhibeatur, sed varii generis Allia hodie ejus loco in culinis nostris usurpantur; India vero incolis quotidianum præstat usum, unde Indi semper, dum carnem edunt, orbem eo succo illinunt, qui jam assa foetida nuncupatur. TETTER odor sopit, hinc Anethum temporibus morbo febrili correptorum & somno privatorum, applicari suevit. Si quis sub Juglandis vel Sambuci umbra decumbat, statim dulci somno

sopitur. Nonnulli ex ambrosiacis videntur habere aliquid ad mixti ex tetro & fragranti odore, ut Balsamus *Myristice*, *Crocus* &c. qui etiam sopiunt; & dum *Zibethum* vel *Moschus* odore suo privatur, eundem iterum recipit, si in cloaca suspenditur. NAUSEOSUS odor naturæ ingratus est, & nasum ab eo avertimus. Si particula putridi ovi corpori ingeritur, ventriculus convulsionibus afficitur, quæ non desinunt, priusquam hoc venenum per superiora vel et inferiora evacuetur. Dum ejusmodi tetrum e. g. radix Veratri, flores Convallariæ &c. naso ingeritur, inde convulsiones & sternutationes oriuntur, quæ etiam continuant, usque dum evacuatio accesserit. Plurima *purgantia*, Rhabarbarum, Senna, Colocyntis, Elaterium, Afarum, Ebulus, hujus naturæ sunt, quare & hæc omnia natura effugere atque evacuare conatur; si vero in decoctis vel infusis propinentur, ut in massam sanguineam intrare possint, *sudorifera*, *diuretica*, vel *emmenagoga* evadunt, natura enim per quascunque apertas vias hæc se liberare annititur. Ex hisce jam leviter demonstratis, facilius ad eorum in Medicina usum conclu dimus.

S. V.

ALEXITERIA ut plurimum Alliacea sunt, & quæ maxime cum hisce conveniunt, quibus utimur ad præservandum corpus a contagiis noxiisque miasmatibus; augendo enim transpirationem, attractionem impediunt; & ut per pulmones tantum, quantum per totum transpirat corpus, & odor hicce in illis, qui Allia comederunt, facile sese prodit, ita respiratio atmospheram quasi olidam format circa os eorum, qui hæcce sumserunt, quemadmodum fumigationibus utimur in Peste, quo forti hoc odore quemcunque alium depellamus fœtorem. Solent itaque Medici eum in finem Allium, Cepam, All fœtidam, Scordium, Rutam, Angelicam &c. præscribere; rustici Ligusticum juxta domos crescere sinunt, ut hoc ipso aërem purificent. Sunt etiam hæc plerumque CARMINATI-
VA,

VA, partim ideo, quod transpirationem adaugeant, ut corpus perspirabile fiat, partim etiam ut olido suo corroborent & irritent nervos, a quibus tonus fibrarum & intestinorum dependet; nam cum nervi, qui ad intestina tendunt, paralyfi corripiuntur, tympanitis oritur. Concludimus itaque Allium, Scordium, Rutam, Assam foetidam & plerasque alias plantas Umbellatas vi carminativa gaudere.

STIMULANTIA incitant secretiones ut Piper & pleraque Aromata, quare & hæc medicamentis evacuantibus addimus, nam per hæc celeriores obtinemus effectum; si e. g. ad dimidiam drachmam Rhabarbari addimus nonnulla Cinnamonomi vel Piperis grana, plura efficitur, quam si drachmam integram in duplo agrotanti porrigeremus.

Optima *Diuretica* habent præter acre aliquid olfactu stimulans, quod intendit eorum vim, ut omnium optime observatur in Armoracia, Sinapi, Nasturtio & ceteris, & cum Medici in diuretico adhibent Decocta Lignorum, addunt semper aliquid Stimulans; ut effectus eo magis acceleretur.

CALEFACIENTIA, quæ calorem adaugent, sunt quidem semper sapore acra, sed si odoris expertia fuerint, plerumque corrosiva, ut Coccognidium, Capsicum, quæ inflammationem efficiunt; quæ vero in nervos agunt ut Aromatica, calefaciunt sine manifesta corrosione, cujus generis sunt Cariophylli, Piper, Galanga, Zedoaria, Acorus.

ANALEPTICA nervos corroborant viresque inflant, hinc promptiorem reddunt circulationem, ut in annis juvenilibus calor absque vi intenditur. Agunt itaque ferme ut Aphrodisiaca, & Cordialia, quæ hisce maximam partem virtutis suæ debent.

REPELLENTIA vel ut aliis audiunt *Discussientia* & *Relaxantia* ut plurimum Tetra sunt, quæ suffocant quasi & sopiunt nervorum actionem, ut opium. Si Belladonnae folium oculo adponatur, iris tonum suum amittit, pupilla dilatatur, & quasi paralytica evadit. Hoc itaque verissimum, quod fibræ laxiores

res evadant, & dolor mitigetur, omnesque vitæ vires in suspenso quasi hæreant. Hinc in arthritide, scirrho, tumoribus mammarum, scrophulis, ophthalmia, hæmorrhoidibus cæcis præscribenda sunt; dum partes corporis nobiliores conservare volumus & consequenter materiam in alium propellere locum hæc applicare sævimus. At, si unquam certe hic prudentis Medici opera requiritur, ne plus detrimenti, quam auxilii adferat, præcipue ne, materiam immobilem depellendo, gangrænam partis excitet. Ejus indolis sunt Solanum, Hyoscyamus, Aconitum, Cicuta, Mandragora, Papaverina; ita Empl. de Cicuta in Scirrho mammarum, Rad. Mandragoræ in Podagra usurpantur: hæc autem interne assumta *Expellentia* fiunt, & cum sudore per naturam exprimuntur.

EXHILARANTIA in Medicina duplicis inprimis generis sunt, & præter spiritus destillatos, Opium, Peganum, pollen Cannabis, Crocus & Horminum fatis sunt nota, quæ justa dosi exhilarant, majori vero infatuant, & soporem efficiunt.

MIN HERRE!

Hvar vett och klokhet får sig para
 Med Dygden i en ädel Själf,
 Där alstras straxt de frugter rara,
 Som tjena til et allmânt väl.
 Då vittra pennor troget tekua
 Vår sällhet upp, liksom i sten,
 Den ej för vansklighet kan blekna,
 Och ej af åldrar lida men,
 At medlen, som vår hållå främja,
 Af LUKTEN nödigt kännas bör,
 Om de en sjukdoms gift sku tämja,
 Min HERRE, J här kunnigt gör.
 Ehrt arbet' vist Ehr möda lönar,
 Ehr dygd mig tycks förtjenat ha',
 At Pallas snart Ehr hjeså krönar
 Med det, hans värda Söner dra'.

CARL HISINGH.